

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ТА ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПОКИНУЛИ УКРАЇНУ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

О.П. Брацюнь

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ

Резюме. Актуальність. Війна, яку 24 лютого 2022 р. Російська Федерація розв'язала проти України, спричинила раптові зміни в житті українського суспільства. Люди втратили дім, близьких, виявилися відірваними від сім'ї і звичного оточення або стали свідками насильства, руйнувань і масових вбивств. Екстремальні події в житті людей зазвичай спричиняють такі психоемоційні реакції, як страх, заціпеніння, сум, пригнічення настрою, тривога чи апатія. Частина населення України була змушена покинути місце свого проживання, шукаючи притулку від загроз війни за межами країни. На новому місці біженці зіштовхувалися з незвичними умовами проживання й оточення, незнанням мови, відсутністю найближчим часом перспектив працевлаштування та навчання, що викликало чергові стресові психоемоційні стани. І хоча українським біженцям фахова психотерапевтична допомога надавалася постійно після 24 лютого 2022 р., однак кількісні заміри психологічного стану біженців та їх аналіз є ще недостатніми. Нашим доробком і є намагання заповнити цю прогалину й зробити перші кроки для аналітичного висвітлення психологічних станів українських біженців на прикладі одного міста Європи. **Мета публікації.** Проаналізувати агреговані показники тривоги та депресії українських біженців з урахуванням базових соціально-демографічних показників.

Матеріали та методи. Це дослідження базується на відомостях про 127 українців, біженців унаслідок війни в Україні, які отримали тимчасовий притулок у невеликому (населення менше ніж 20 тис. осіб) європейському місті і яким упродовж 6 місяців (із квітня по жовтень 2022 р.) надавалися психологічні консультації та психотерапевтична допомога. За їхньої згоди фіксовано стать, вік, соціальний стан, втрати, суб'єктивне відчуття тривоги та депресії; застосовано аналітично-порівняльний метод.

Результати. Встановлено, що серед усіх біженців, які взяли участь у дослідженні, більшість осіб були з південних (38,6%) і північних (26,0%) областей України та меншість — із центральних (13,4%), східних (14,1%), західних областей (7,9%). Серед них було 75,6% осіб жіночої статі та 24,4% осіб чоловічої статі. Середній вік у вибірці становив $40,92 \pm 18,96$ року. Переважна більшість (86,0%) респондентів акцентували на втратах соціального характеру: втраті роботи, навчання, оточення, соціальних зв'язків та значно меншою мірою (14,0%) вказували першочерговими втрати матеріального характеру: дім чи майно. У відносних показниках частка тривожного стану серед усіх чоловіків у

УДК: 616.89-008.19-054.73-058-085.851:355.01(477)

DOI: 10.31793/2709-7404.2022.3-4.56

© О.П. Брацюнь

вибірці становить 48,4%, тоді як серед жінок — 37,5%. Зовсім іншу ситуацію бачимо щодо депресії. Кількісне співвідношення жінок до чоловіків у вибірці становить $\approx 3:1$, тоді як переважання депресії в жінок порівняно з чоловіками становить $\approx 6:1$. Серед чоловіків сумарна частота станів тривоги та депресії траплялася в 64,5% випадків, серед жінок — у 69,8% випадків. У чоловіків прояви тривоги і депресії перебували у співвідношенні: 75 і 25% відповідно, у жінок їх розподіл є іншим: 53,7% — тривоги, 46,3% — депресії. У структурному розрізі переважають тривоги (58,6%) над депресіями (41,4%). Середній вік для депресій є вищим порівняно з тривогами (45,0 проти 41,8) при загальному середньому віці у вибірці (40,9). **Висновки.** Узагальнений портрет пересічного українського біженця в нашому дослідженні — це працююча жінка з дітьми шкільного віку з південних або північних областей України, для якої втрати соціального характеру були найважливішими. Встановлено, що серед жінок однаковою мірою траплялися прояви тривоги і депресії, з незначним переважанням тривоги. Чоловіки натомість набагато частіше вказували на тривожні переживання — лише чверть усіх психічних розладів у чоловіків мали депресивні прояви. Деадаптивна поведінка депресивних переживань серед усіх респондентів проявлялася у вигляді порушення режиму дня, харчування, зловживання алкоголем. Встановлено, що середній вік психічних станів тривоги та депресії є вищим, ніж загальний середній вік у вибірці.

Ключові слова: війна в Україні, українські біженці, тривога, депресія, психотерапевтична допомога.

Social-demographic and psychological characteristics of ukrainians who left the country as a result of russian military aggression

O.P. Bratsiun

National University of Health Care of Ukraine named after P. L. Shupyka, Kyiv, Ukraine

Abstract. Topicality. The war that the Russian Federation launched against Ukraine on February 24, 2022 caused sudden changes in the life of Ukrainian society. People lost their homes, loved ones, were separated from their families and permanent surroundings, or witnessed violence, destruction and mass murders. Such extreme traumatic events usually affect people by causing psycho-emotional reactions such as fear, numbness, sadness, depression, anxiety or apathy. Part of the population of Ukraine was forced to leave their place of residence, seeking refuge from the threats of war outside the country. In the new place, the refugees were faced with unusual living conditions and surroundings, lack of knowledge of the language, lack of prospects for employment and education in the near future, which caused another stressful psycho-emotional state. And although professional psychotherapeutic help is continuously provided to Ukrainian refugees after February 24, 2022, quantitative measurements of the psychological state of refugees and analysis of these data are insufficient. Our work is an attempt to fill in this gap and take the first steps to analytically highlight the psychological conditions of Ukrainian refugees using the example of one city in Europe. The purpose of the publication: to analyze the aggregated indicators of anxiety and depression of Ukrainian refugees, taking into account basic socio-demographic indicators. **Methods and materials.** This study is based on information about 127 Ukrainians, refugees as a result of the war in Ukraine, who received temporary asylum in a small (population less than 20 thousand) European city and who were provided with psychological counseling and psychotherapeutic help for 6 months (from April to October 2022). With their consent, gender, age, social status, losses, subjective feeling of anxiety and depression were recorded; statistical and comparative methods were applied. **Results.** It was established that among all the refugees who took part in the study, the majority of people were from the southern (38.6%) and northern (26.0%) regions of Ukraine, and the minority — from the central (13.4%), eastern (14.1%) and western regions (7.9%). Among them, 75.6% were female and 24.4% were male. The average age in the sample was 40.92 ± 18.96 . The vast majority (86.0%) of respondents focused on losses of a social nature: loss of work, possibility to continue studies, social environment and connections, and to a much lesser extent (14.0%) pointed out losses of a material nature: losses of homes or property. In relative terms the share of anxiety among all men in the sample is 48.4%,

while among women it is 37.5%. A completely different situation with depression. The quantitative ratio of women to men in the sample is $\approx 3:1$, while the prevalence of depression in women compared to men is $\approx 6:1$. Among men, the total frequency of states of anxiety and depression occurred in 64.5% of cases, among women — in 69.8% of cases. In men manifestations of anxiety and depression had the ratio: 75% and 25% respectively; in women their distribution is different: 53.7% — anxiety, 46.3% — depression. In the overall structural division anxiety (58.6%) prevails over depression (41.4%). The mean age for depressions is higher compared to anxieties (45.0 vs 41.8) and both higher than the overall mean age in the sample (40.9). **Conclusions.** The generalized portrait of the average Ukrainian refugee in our study is a working woman with school-aged children from the southern or northern regions of Ukraine, for whom social losses were the most important. It was established that anxiety and depression were equally common among women with a slight predominance of anxiety. Men, on the other hand, indicated anxiety much more often — only a quarter of all mental disorders in men was depression. The overall maladaptive behavior of depression was manifested in the form of a disruption to the daily routine, eating disorders, alcohol abuse. It was found that the average age of mental states of anxiety and depression is higher than the overall average age in the sample.

Keywords: war in Ukraine, Ukrainian refugees, anxiety, depression, psychotherapeutic help.

Вступ

24 лютого 2022 року Україна зазнала широкомасштабного військового вторгнення з боку Російської Федерації. За реєстраційними даними The UN Refugee Agency, станом на 18 листопада 2022 р. близько 6,54 млн людей стали внутрішньо переміщеними особами, а 7,84 млн осіб були змушені покинути країну і стали біженцями в Європі [1]. Загальною тенденцією останнього часу у світі є зміна у веденні воєн від традиційних воєнних дій із залученням військових до воєн, зосереджених на місцевих громадах і цивільному населенні [2]. Українське суспільство переживає на теперішньому власному досвіді, що ціль бойових дій російських військ не обмежується учасниками бойових дій, а й масово включає цивільних осіб, що призводить до руйнівного впливу на їхнє психічне здоров'я. Психотравматичний вплив війни спричиняє ризик виникнення таких психічних розладів, як гострий стрес, тривога, депресія, зловживання психоактивними речовинами та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [3]. Дані досліджень також вказують на імовірність того, що рівень розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, також може зрости [4].

Дослідження, що було проведено під час війни та в повоєнний період у Хорватії (1993–2004), засвідчило, що в солдатів в основному

переважали психосоматичні скарги, які значно збільшувалися з часом, натомість у біженців загалом було зафіксовано високі рівні депресивних симптомів, однак соматизація психічних проявів із часом мала тенденцію до зниження [5]. Дослідження дорослих боснійських біженців, які проживали в таборі в Хорватії, показало, що 39% із них мали симптоми важкої депресії, а 26% відповідали критеріям посттравматичного стресового розладу [6]. У результаті нещодавньої воєнної агресії в Сирії близько 60% цивільного населення повідомили про симптоми середнього та тяжкого психічного розладу, із них близько 86,6% осіб зазначили, що війна була основною причиною їхніх психічних розладів, 46% вважали, що потребують психічної підтримки [7]. Дослідження також вказують на те, що цивільні жінки страждають від воєнної травми більшою мірою, ніж чоловіки. Іншими особливо вразливими групами є діти, люди похилого віку та інваліди [8].

Зі слів міністра охорони здоров'я України, в умовах повномасштабної війни в Україні психологічної підтримки на сьогодні можуть потребувати вже 15 млн осіб. Якщо вони вчасно не отримають допомогу, то в подальшому близько 3–4 млн осіб будуть потребувати медикаментозного лікування [9]. Українські науковці наголошують на важливості вивчення факторів впливу подій війни вже з першого місяця від її початку на розвиток психоемоційних розладів

населення. На їхню думку, це може сприяти наданню кваліфікованої психологічної допомоги й ефективного лікування розладів, пов'язаних зі стресом у перші дні [10].

Мета публікації. Проаналізувати агреговані показники тривоги та депресії українських біженців з урахуванням базових соціально-демографічних показників.

Матеріал і методи

Це дослідження базується на відомостях про 127 українців, біженців унаслідок війни в Україні, які отримали тимчасовий притулок у невеликому (населення менше ніж 20 тис. осіб) європейському місті і яким упродовж 6 місяців (із квітня по жовтень 2022 р.) надавалися психологічні консультації та психотерапевтична допомога. За їхньої згоди фіксовано стать, вік, соціальний стан, втрати, суб'єктивне відчуття тривоги та депресії; застосовано аналітично-порівняльний метод.

Результати та їх обговорення

У нашому дослідженні ми вивчали психоемоційний портрет біженців з України, які переїхали в невелике (до 20 тис. населення) європейське місто протягом першого місяця війни. Біженці отримали тимчасовий захист, можливість безоплатного проживання, харчування, медичного обслуговування, а також доступ до навчальних закладів та можливість працевлаштування. Ми досліджували психоемоційний стан біженців, поширені психологічні прояви й поведінкові реакції з урахуванням їхнього віку, статі, соціального статусу та втрат, яких вони зазнали. Насамперед слід зазначити, що серед біженців, які покинули країну після 24 лютого 2022 року, переважали жінки. Розподіл опитаних за статтю представлено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, кількість жінок у дослідженні, які покинули країну, була в 4 рази більшою за кількість чоловіків. При цьому деякі жінки були з однією або кількома дітьми, інші переїхали з батьками, серед жінок були також самотні жінки середнього і похилого віку. Розподіл за віком з урахуванням статі наведено в табл. 2.

Згідно з табл. 2, середній спільний вік оглянутих становив $40,92 \pm 18,96$ року. Також слід зазначити, що опитана група мала таку вікову структуру: від 18 до 65 років — 96 осіб,

до 18 років — 26 осіб, ті, хто були старші за 65 років — 5 осіб. З урахуванням статі, цей розподіл був таким: до 18 років було 11 осіб чоловічої статі та 15 — жіночої статі, від 18 до 65 років було 8 чоловіків та 72 жінки. Серед осіб, які мали вік старший за 65 років, було 12 чоловіків та 9 жінок.

Географічна приналежність осіб, які покинули країну, охоплювала всі регіони України. Однак спостерігалася певна закономірність щодо областей, з яких мешканці України виїжджали найбільше. Значну частину з них становили особи, що проживали до війни в м. Дніпро та Дніпропетровській області.

Регіони України, які представляють вимушені біженці, наведено в табл. 3.

Як бачимо з табл. 3, найбільше вимушених біженців за межі України було з Південної України (Дніпропетровська область та м. Дніпро, Запорізька, Херсонська, Одеська області). Другим регіоном щодо кількості осіб, з якого українці виїжджали, залишаючи свої домівки

Таблиця 1

Розподіл опитаних за статтю

Стать	Чоловіки	Жінки
%	24,4%	75,6%

Таблиця 2

Розподіл оглянутих осіб за віком та статтю

	Чоловіки	Жінки	Середній спільний
Вік ($M \pm m$)	41,29 $\pm$	40,80 $\pm$	40,92 $\pm$
M — середній вік	23,48	17,39	18,96
m — стандартне відхилення			

Таблиця 3

Розподіл осіб, яким надано допомогу за їх географічною приналежністю

Регіон	Чоловіків (n/%) n — кількість осіб, % — відсоткова частка серед усіх опитаних	Жінок (n/%) n — кількість осіб, % — відсоткова частка серед усіх опитаних
Центр	3 2,4%	35 11,0%
Північ	11 8,7%	22 17,3%
Південь	11 8,7%	17 29,9%
Схід	5 3,9%	13 10,2%
Захід	1 0,8%	9 7,1%

через загрозу військових дій, були північні області України (Чернігівська, Сумська, у менш значній кількості Волинська, Київська області та м. Київ). Соціальний статус оглянутих осіб на момент початку війни також з урахуванням статі відображено в табл. 3.

Як видно з табл. 4, серед осіб, які вимушено покинули країну, переважають жінки, які до початку військового вторгнення мали працю (n — 50), у меншій кількості — безробітні (n — 10), а також жінки пенсійного віку (n — 19). Серед тих, хто опинився за межами країни, були також діти шкільного віку (n — 23) та студенти (n — 4). Значна частина біженців через переїзд втратила працю на Батьківщині, учні та студенти втратили можливість продовжувати навчання в українських навчальних закладах. При опитуванні деякі особи акцентували на втраті матеріального характеру (домівка чи майно), інші — соціального характеру (втрата роботи, навчання, оточення та соціальних зв'язків), їх розподіл зображено в табл. 5.

Як бачимо з табл. 5, більшість осіб акцентували на втратах соціального характеру, серед яких респонденти називали втрату роботи, навчання, звичайного середовища, оточення, друзів, соціальних ролей. Спектр реакцій і емоцій, які переживали біженці у зв'язку із цим, був дуже широким. Серед поширених скарг переважали скарги на безсилля, апатію, невідомість та відсутність перспективи майбутнього. Натомість в інших осіб було відчуття тривоги щодо загроз, пов'язаних із пережитими травматичними подіями, повторюваність страшних снів або нав'язливих спогадів про події, що супроводжувалися сильним страхом, проблеми зі сном та концентрацією уваги і злість. Скарги на підвищену тривожність та депресивний настрій з урахуванням віку й статі наведено в табл. 6.

Як видно з табл. 6, кількість випадків тривоги серед жінок у три рази вища за чоловіків. Однак у відносних показниках частка тривожного стану серед усіх чоловіків у вибірці становить 48,4%, тоді як серед жінок — 37,5%. Діаметрально протилежна ситуація спостерігається щодо наявності депресивних проявів. Більшу кількість жінок порівняно з чоловіками, у яких спостерігалися депресивні прояви, можна лише частково пояснити більшим числом жінок у вибірці. Кількісне співвідношення жінок до чоловіків у вибірці становить $\approx 3:1$, тоді як переважання зазначених станів у жінок порівняно з чоловіками становить $\approx 6:1$. Подібні результати щодо розподілу тривоги та депресії

Таблиця 4

Соціальний статус оглянутих осіб з урахуванням статі

Соціальний статус	Чоловіки (n)	Жінки (n)
Працюючий	1	39
Безробітний	-	10
Студент	2	2
Учень	10	13
Пенсіонер	10	19
Підприємець	8	12
Інше	-	1
Усього	31	96

Таблиця 5

Розподіл першочерговості втрат матеріального та соціального характеру серед оглянутих осіб

Втрати	%
Матеріальні	14,0%
Соціальні	86,0%

Таблиця 6

Розподіл скарг оглянутих осіб на тривожність і депресивний настрій з урахуванням віку та статі

Афект	Чоловіки (n)	Жінки (n)	Середній вік (M $\pm$ m)
Тривоги	15	36	41,8 $\pm$ 16,5
Депресії	5	31	45,0 $\pm$ 15,6

серед чоловіків і жінок виявило інше українське дослідження аналізу феноменів тривоги та депресії в перші тижні війни [10].

Якщо подивитися на сумарну частоту психоемоційних станів (тривоги й депресії), то серед чоловіків такі стани трапляються в 64,5% випадків, серед жінок — у 69,8% випадків. Тобто серед жінок є незначне переважання проявів тривоги та депресії (на 5,3 відсоткові пункти). Тепер якщо розглянути структуру психічних розладів серед чоловіків, то тривога і депресія перебувають у такому співвідношенні: 75 і 25% відповідно. Серед жінок їх розподіл є іншим: 53,7% — тривоги, 46,3% — депресії. Ця структура показує, що серед жінок майже однаковою мірою трапляється тривога і депресія, з незначним переважанням тривоги. Серед чоловіків натомість набагато частіше

спостерігаються тривожні стани, ніж депресивні, — лише чверть усіх психопатологій у чоловіків мали депресивні прояви. Таким чином, стать із великою ймовірністю може вказувати на наявність депресивних чи тривожних станів.

Однією з гіпотез для пояснення такої відмінності в частоті психічних станів серед жінок і чоловіків може бути те, що чоловіки схильні применшувати потребу в психологічній допомозі від сторонніх. Водночас у жінок така схильність проявляється меншою мірою. Або інша гіпотеза — чоловіки є більш резистентними до депресивних проявів за жінок.

Якщо розглянути психічні стани в структурному розрізі, то переважають тривоги (58,6%) над депресіями (41,4%). Такий розподіл серед психічних проявів значною мірою визначається їх розподілом серед жінок, які становлять більшість у цій вибірці, і наближається у своїх значеннях до їх розподілу серед жінок. Та з іншого боку, структура психоемоційних проявів серед чоловіків, зі значним переважанням тривожності над депресіями, змістила в бік зростання частки тривоги і в бік зменшення частки депресій.

Ще однією особливістю психічних станів є їх віковий розподіл. Середній вік для депресій є вищим порівняно з тривогами (45,0 проти 41,8), і водночас можна помітити, що загальний середній вік по вибірці є нижчим (40,9) за обидва показники. Відмінності в середньому віці серед психічних станів, а також загалом по вибірці вказують на те, що вік може бути фактором, який певною мірою впливає на виявлення симптомів депресії чи тривоги.

Основними дезадаптивними думками в тривожній групі були почуття страху, втоми, напруги, тривоги, розгубленості, провини та сорому. Депресивний афект, у свою чергу, супроводжувався

стійким безсонням, почуттями роздратованості, злості, приреченості, безнадії, пригнічення і такими поведінковими особливостями, як паніка, розлади режиму дня, харчування, поведінки та зловживання алкоголем. Проведене дослідження може вказувати на важливість діагностики психопатологічних змін у біженців унаслідок війни для визначення осіб, які потребують медико-психологічного супроводу.

Висновки

1. З'ясовано, що узагальнений портрет пересічного українського біженця в нашому дослідженні — це працююча жінка з дітьми шкільного віку з південних або північних областей України, для якої втрати соціального характеру були найважливішими.
2. В емоційній сфері респондентів виявлено як тривожність, так і депресивні переживання, які додатково проявлялися у вигляді порушення режиму дня, харчування, поведінки, зловживання алкоголем та потребували психотерапевтичної допомоги.
3. Встановлено, що серед жінок однаковою мірою траплялися прояви тривоги і депресії, з незначним переважанням тривоги. Чоловіки натомість набагато частіше вказували на тривожні переживання — лише чверть усіх психічних розладів у чоловіків мали депресивні прояви.
4. З метою вчасного надання психологічної/психотерапевтичної допомоги вважаємо доцільним при найменшій можливості виявляти рівень психоемоційного стану в цивільних осіб, що постраждали через війну, зокрема біженців, на предмет наявності психопатологій.

Список використаної літератури

1. UNHCR. *Ukraine situation Flash Update #35 [Internet]. 2022 Nov 18 [cited 2022 Nov 25]. Available from: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/96923>*
2. Burkle FM. *Revisiting the battle of Solferino: the worsening plight of civilian casualties in war and conflict. Disaster Med Public Health Prep. 2019 Dec;13(5-6):837-41. doi: 10.1017/dmp.2019.77.*
3. Murthy RS, Lakshminarayana R. *Mental health consequences of war: a brief review of research findings. World Psychiatry. 2006 Feb;5(1):25-30.*
4. Clay JM, Parker MO. *Alcohol use and misuse during the COVID-19 pandemic: a potential public health crisis? Lancet Public Health. 2020 May;5(5):e259. doi: 10.1016/S2468-2667(20)30088-8.*
5. Prorokovic A, Cavka M, Cubela Adoric V. *Psychosomatic and depressive symptoms in civilians, refugees, and soldiers: 1993-2004 longitudinal study in Croatia. Croat Med J. 2005 Apr;46(2):275-81.*
6. Mollica RF, Sarajlic N, Chernoff M, Lavelle J, Vukovic IS, Massagli MP. *Longitudinal study of psychiatric symptoms, disability, mortality, and emigration among Bosnian refugees. JAMA. 2001 Aug 1;286(5):546-54. doi: 10.1001/jama.286.5.546.*

7. Kakaje A, Al Zohbi R, Hosam Aldeen O, Makki L, Alyousbashi A, Alhaffar MBA. Mental disorder and PTSD in Syria during wartime: a nationwide crisis. *BMC Psychiatry*. 2021 Jan 2;21(1):2. doi: 10.1186/s12888-020-03002-3.
8. Levy BS, Sidel VW, editors. *War and public health*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press; 2008. xxiv, 486 p.
9. МОЗ України. Вплив війни на психічне здоров'я — колосальний. Віктор Ляшко [Інтернет]. 2022 Черв 07 [цитовано 2022 Листопад 25]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>
10. Юр'єва Л, Вишніченко С, Шорніков А. Аналіз феноменів тривоги та депресії у перші тижні війни: гендерно-вікові аспекти. *Психосомат. медицина та загал. практика*. 2022;7(1):e0701351. doi: 10.26766/pmgp.v7i1.35.

Для цитування: Брацюнь ОП. Соціально-демографічна та емоційно-психологічна характеристика українців, які покинули Україну внаслідок російської військової агресії. *Терапевтика / імені професора М.М. Бережницького*. 2022;3(4):56-62. DOI: 10.31793/2709-7404.2022.3-4.56.

Адреса для листування: Брацюнь О.П., lesyabratsyun@gmail.com; Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, просп. Голосіївський, 59Б, м. Київ, Україна, 03039.

Відомості про автора: Брацюнь Олександра Петрівна, асистентка кафедри паліативної та хоспісної медицини Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика. ORCID: 0000-0001-9420-145X.

Фінансування: Стаття підготовлена в рамках самофінансування.

Декларація з етики: Авторка декларує відсутність конфлікту інтересів і фінансових зобов'язань.

Проходження статті: Надійшла до редакції 19.11.2022 року; перероблена 26.11.2022 року; прийнята до друку 1.12.2022 року; надрукована 29.12.2022 року.

For citation: Bratsyun OP. Social-demographic and emotional and psychological characteristics of Ukrainians who left Ukraine as a result of Russian military aggression. *Terapevtyka / of professor M.M. Berezhnitsky* 2022;3(4):56-62. DOI: 10.31793/2709-7404.2022.3-4.56.

Correspondence address: Bratsyun OP, lesyabratsyun@gmail.com; National University of Health Care of Ukraine named after P.L. Shupyka, 59B, Holosievsky ave, Kyiv, Ukraine, 03039.

Information about the author: Bratsiun Oleksandra Petrivna, Assistant of the Department of palliative and hospice medicine of the National University of Health Care of Ukraine named after P.L. Shupyka. ORCID: 0000-0001-9420-145X.

Funding: The article was prepared as part of self-financing.

Declaration of Ethics: The author declares no conflict of interests and financial obligations.

Article: Received 19 November 2022; revised on 26 November 2022; accepted 1 December 2022; published 29 December 2022.